

Vertinimo komisijai

**VIII LIETUVOS MOKINIŲ ETNINĖS KULTŪROS OLIMPIADA
REGIONINIS ETAPAS**

**ETNOKULTŪRINIO PAŽINIMO TESTAS
TEMA „KALENDORINIAI PAPROČIAI IR LIAUDIES KŪRYBA“**

Amžiaus grupė: 11–12 kl.

60 taškų

Laikas užduotims atlikti:

45 min.

1. Kokio įvykio sukaktis Etninės kultūros globos tarybą paskatino 2026 m. paskelbti atmintiniais Kanklių metais? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- 1906 m. Skriaudžiuose buvo įkurtas pirmasis Lietuvoje kanklių ansamblis
- Minimas Prano Puskunigio – pirmojo kanklių ansamblio įkūrėjo – 100 metų jubiliejus
- Prieš 400 metų kanklės pirmą kartą paminėtos Jono Bretkūno Biblijos vertime

1 taškas

Vertinimas

2. Apie šią dieną sakoma: „Diena pailgėjo per gaidžio žingsnį“. Tai senolių stebėjimu pagrįstas posakis, simbolizuojantis, jog nuo žiemos saulėgrįžos praėjus beveik dviem savaitėms, Saulė danguje išbūna apie 15 min. ilgiau. Apie kokią dieną kalbama?

Atsakymas: _____ Apie sausio 6 d., apie Trijų Karalių šventę (teisingas bet kuris atsakymas)

1 taškas

Vertinimas

3. Sausio 25-oji – tai savotiškas perėjimo iš žiemos į pavasarį lūžio taškas, gamtos atbudimo pradžia (diena tuomet pailgėja 1 valanda palyginti su saulėgrįža). Šią dieną nuo senų laikų buvo pranašaujama, kokia bus kita žiemos pusė, ar pavasaris bus ankstyvas. Tuo tikslu reikia stebėti, kaip elgiasi vienas dažnas Lietuvoje miško žvėrelis.

3.1. Apie kokį žvėrelį kalbama?

Atsakymas: _____ Apie barsuką

3.2. Kaip vadinama ši diena?

Atsakymas: _____ Pusiaužiemis

3.3. Koks žvėrelio elgesys pranašaudavo šiltą likusią žiemos pusę ir ankstyvą pavasarį?

Atsakymas: _____

Jei išlindęs iš savo urvo pavaikšto ir pripėduoja

3 taškai

Vertinimas

4. Kokių kalendorinių švenčių aprašymai pateikti lentelėje?

Tą dieną lietuviai pagerbdavo ugnies deivę Gabiją ir kasdienę duoną. Atėjus į Lietuvą krikščionybei, pradėta bažnyčioje šventinti juodos ruginės duonos riekelės arba net visą kepaliuką. Tikėta, kad tą dieną pašventinta duona yra veiksminga apsaugos priemonė nuo ugnies, blogos akies, sužeidimo kare ir kitokio blogio.	Šv. Agotos diena
Tai pirmoji gavėnios diena, kai prasidėdavo pasninkas. Papročiai tą dieną drausdavo daug darbų: kulti, velėti skalbinius, kepti duoną. Svarbiausias šios dienos ypatumas – pelenais apibarstomi trobesiai, gyvuliai, žmonės ir pasėliai, prisimenant posakį „Iš dulkės gimęs, dulke ir pavirsi“.	Pelenų diena
Žmonės manė – jei sodyboje, įkėlus į medį ar ant klojimo akėčias, gandrai susisuks lizdą, būsiąs geras derlius. Kad sektųsi kelionės, gandrulizdžiui seną vežimo ratą uždėdavo ant medžio ar trobos, kad sektųsi gyvuliai – ant tvarto.	Gandrinės

3 taškai

Vertinimas

5. Pažiūrėkite į nuotrauką.

5.1. Kokį Užgavėnių paprotį matote? _____ Važinėjimas rogėmis

5.2. Paaškindite šio papročio prasmę: _____ Kad geriau augtų javai ir linai, kad būtų geresnis derlius

2 taškai

Vertinimas

6. Nuotraukose – kalendorinių švenčių persirengėliai.

Nr.1

Nr. 2

Nr. 3

6.1. Kokių kalendorinių švenčių ar laikotarpių metu galima sutikti šiuos personažus?

Nr. 1 _____ Užgavėnių

Nr. 2 _____ Kalėdų

Nr. 3 _____ Kalėdų

6.2. Vienas iš šių personažų tradiciškai šoka šokį „Stovi šyvis pabalnotas“. Kurioje nuotraukoje šis personažas užfiksuotas?

Atsakymas: _____ Nr. 2

6.3. Kaip vadinamas paprotys, kurio pagrindinis veikėjas užfiksuotas nuotraukoje Nr. 2?

Atsakymas: _____ Šyvio šokdinimas

6.4. Koks paprotys užfiksuotas nuotraukoje Nr. 1?

Atsakymas: _____ Lašininio ir Kanapinio kova

6 taškai

Vertinimas

7. Per Užgavėnės persirengėliai krėsdavo įvairiausius pokštus, eibes, keldavo triukšmą, bet niekas dėl to nesupykdavo. Kodėl? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- Nes persirengėliai laikomi tarpininkais tarp šio ir anapusinio pasaulio
- Nes persirengėliai buvo kaimo seniūno paskirti tvarkos prižiūrėtojai
- Nes tai buvo būdas viešai spręsti kaimo konfliktus

1 taškas

Vertinimas

8. Kodėl per Užgavėnes reikia kuo sočiau ir riebiau prisivalgyti? Įvardinkite dvi priežastis:

- 1) _____ Kad metai būtų derlingi ir sotūs
- 2) _____ Nes tai paskutinė diena prieš gavėnią

2 taškai
Vertinimas

9. *Velykų sekmadienis, Didysis penktadienis, Atvelykis, Ledų diena, Verbų sekmadienis* – tai velykinio laikotarpio dienos.

9.1. Surašykite šias dienas eilės tvarka:

- 1) _____ Verbų sekmadienis
- 2) _____ Didysis penktadienis
- 3) _____ Velykų sekmadienis
- 4) _____ Ledų diena
- 5) _____ Atvelykis

9.2. Pasirinkite dvi iš šių dienų ir parašykite, kokių papročių buvo laikomasi jų metu (parašykite mažiausiai po du papročius):

1) Diena: _____

Papročiai: _____

2) Diena: _____

Papročiai: _____

7 taškai
Vertinimas

10. Ketvirtadienis prieš vieną svarbią kalendorinę šventę Mažojoje Lietuvoje vadinamas *Žaliuoju ketvergu*, kitur – *Čystuoju*. Buvo tikima, kad tą dieną vanduo įgyja gydomųjų galių. Kokie veiksmai būdavo atliekami? Pažymėkite tris teisingus atsakymus:

- Kūrenama pirtis ir joje maudomasi tekant saulei
- Skalbiama, švarinami namai
- Vaikai laistomi vandeniu, kad dideli augtų
- Prausiamasi ar net maudomasi tekančiame į saulę upelyje
- Laistomi laukai ir daržai

3 taškai
Vertinimas

11. Lalavimo papročiui būdinga tam tikra trijų dalių struktūra: 1) *leidimo lalauti prašymas*, 2) *linkėjimas (apeiginis tekstas)*, 3) *dovanų prašymas-reikalavimas*.

11.1. Perskaitykite šias lalauninkų oracijas, parašykite, kuriai lalavimo papročio daliai jos priklauso:

☞ *Sveika, Mariute, atėjom mes, lalaunykai, kad tave palinksmintum. Kad tau Dievulis duotų saldų miegelį, kad tu susapnuotai savo bernelį, katras auga vienas pas savo tėvelį. Tai nušėrė jis tau juodbėrį žirgelį, atneš tau gražų aukso žiedelį, užmaus tau ant baltų rankelių.*

Atsakymas: _____ **Linkėjimas**

☞ *Pagarbintos gaspadinės ir pagarbintos vištos! Atėjau velykauti, noriu kiaušinių gauti. Gal jau vištelės padėjo, gal vaikų dar neišperėjo? Jeigu kiaušinių negausiu, ožio balsu bliausiu. Nuskyniau kvietkelį, mečiau ant kelio. Kai Viešpats jojo, aleliuja giedojo. Dėl manęs kiaušinį raudoną – tamstai danguje karūną.*

Atsakymas: _____ **Dovanų prašymas-reikalavimas**

11.2. Kokios dienos vakare lalauninkai lankydavo kaimynus?

Atsakymas: _____ **Pirmos Velykų dienos**

3 taškai

Vertinimas

12. Šią dieną daug dėmesio skirdavo ne tik gyvuliams, bet prasidėdavo ir pasėlių lankymo apeigos: rytą šeimininkė iškepė duoną su viduje įkeptais dviem ar daugiau kiaušinių. Vieną kepaliuką įkasdavo į žemę, o antrą padalindavo visai šeimai po gabaliuką. Pirmasis kepaliukas, įkastas rugių lauke – tai auka žemei, tikintis sulaukti gero derliaus, apsaugoti gyvulius nuo ligų ir vilkų, o antrasis – tikintis suteikti šeimai skalsos ir santarvės. Šeimininkas su šeimininke pasiėmė tą kepaliuką eidavę parugėn ir apeidavę visą rugių lauką. Sugrįžę namo šeimininkai sakydavę: „*Vaikeliai, padabokit, ką davė rugeliai*“.

12.1. Apie kokią dieną kalbama?

Atsakymas: _____ **Apie Jurgines, Jorę**

12.2. Kokių dar papročių buvo laikomasi šią dieną? Parašykite du:

1) _____

2) _____ **Pirmą kartą išgindavo gyvulius, supdavosi, šokdavo lenton, kepėdavo kiaušiniene**

3 taškai

Vertinimas

13. Nuotraukose – vienos pavasario šventės akimirkos. Atsakykite į klausimus:

13.1. Kokia tai šventė?

Atsakymas: _____ Sekminės

13.2. Kada ji švenčiama? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- 50-tą dieną po Velykų (tarp gegužės 11 ir birželio 12 d.), visada sekmadienį
- 30-tą dieną po Velykų (tarp gegužės 11 ir birželio 12 d.), visada sekmadienį
- 50-tą dieną po Velykų (tarp gegužės 11 ir birželio 12 d.), visada šeštadienį

13.3. Tikėta, kad šią dieną muzikos instrumentų, kuriais grodavo piemenėliai, garsai žadina gyvybę, saugo bandą ir skatina derlingumą. Parašykite paveikslėliuose matomų instrumentų pavadinimus:

Sėkminių ragelis

Lamzdeliai

4 taškai

Vertinimas

--

14. Lietuvių kalendorinėms šventėms ir laikotarpiams būdingos skirtingos dainos. Lentelėje įrašykite, apie kokios šventės dainas kalbama:

Dainų apibūdinimas	Šventė ar laikotarpis
Dainos pasižymi labai garsiu dainavimu, jomis siekta paskatinti gamtos atbudimą, tekstuose skamba prašymas atrakinti žemę, išleisti žolę ir rasą.	Jurginės (Jorė)
Dainuojamos paruginės dainos einant aplink laukus, merginos gieda „rytelio“ sutartines, piemenukai – oliavimus.	Sekminės
Apdainuojamas važis, kelias, žirgas, važinėjimas arkliais, plaukų šukavimas ir jų plaukimas vandeniu, parodijuojamos ubagų giesmės ir raudos.	Užgavėnės

3 taškai

Vertinimas

15. Perskaitykite pasakojamosios tautosakos kūrinius. Nurodykite žanrą: *sakmė, pasaka, padavimas, legenda*.

☞ *Ant kalno stovėjo aukuras, kur žmonės degindavo ugnį ir aukodavo dievams. Kai atėjo svetima valdžia, norėjo jį nugriauti, bet kiekvieną rytą aukuras vėl būdavo uždegtas, nors niekas nedrįso prisipažinti. Sako, tai senųjų žynių dvasios grįždavo ginti šventosios vietos. Žmonės tą kalną iki šiol vadina Šventkalniu, o paupy vis dar randama juodų akmenų, kuriuos laužas kadaise kaitino.*

Atsakymas: _____ Padavimas

☞ *Viena motina liepė vaikui nešiukšlinti slenksčio, nes ten gyvena žaltys. Vaikas nenorėjo tikėti – kol vieną dieną, atkėlęs slenkstį, pamatė žalčio galvą. Tada močiutė paaiškino, kad žaltys – tai namų sargas, ir jei jam pakenksi – visa šeima nukentės.*

Atsakymas: _____ Sakmė

2 taškai

Vertinimas

16. Antanas Maceina rašė: „Beveik nėra tokios gyvenimo srities, kuri nebūtų apipinta dainomis, nelyginant vijokliais: gimimas ir mirtis, vestuvės ir vardynos, metų šventės, šienapjūtė, rugiapjūtė, linų mynimas, naktigonė“. Perskaitykite pateiktų dainų fragmentus. Nustatykite, kuri iš jų yra *karinė-istorinė*, kuri – *kalendorinė*, o kuri – *darbo daina*:

<i>Oi, lekia lekia gulbių pulkelis, Tėvynę ginti ragin brolelius.</i> <i>Kitų išėjo jauni broleliai, O mūsų nėra neigi kam joti.</i> <i>Tėvelis senas, brolelis mažas, Broleliui joti, broleliui nejoti?</i> <i>Viena seselė brolelį rengė, Antra seselė žirgą balnojo.</i> <i>O ši trečioji, kuo jauniausioji, Vartus atkėlė ir palydėjo.</i>	<i>Staklės naujos, Drobelės plonos, O mergužėlė Kai lelijėlė.</i> <i>Staklės trinkėjo, Drobės blizgėjo, O mergužėlė Gražiai dainavo.</i> <i>Šilkų nytelės, nendrių skietelis, O šaudyklėlė Kai lydekėlė.</i>	<i>Užteka saulužė, daulėliu lėliu, Aplinkui dangužį, daulėliu.</i> <i>Apeiki, saulužė, daulėliu lėliu, Aplinkui oružį, daulėliu</i> <i>Paskaityk, saulužė, daulėliu lėliu, Ar visos žvaigždutės, daulėliu</i> <i>Jau skaitau neskaitau, daulėliu lėliu, Jau vienos ir nėra, daulėliu</i> <i>Šviesiausios žvaigždužės, daulėliu lėliu, Kur anksti užtekėjo, daulėliu</i>
Karinė-istorinė	Darbo	Kalendorinė

3 taškai

Vertinimas

17. Karinės-istorinės dainos padėjo perduoti svarbius istorinius įvykius ir pasakojimus iš kartos į kartą, suteikdavo žmonėms paguodos, įkvėpimo ir drąsos. Perskaitykite dainos tekstą:

Jei ne auksinės vasaros, Ne mėlynos vosilkos, Nebūtume atėję čia, Kur slenka dienos pilkos. O tas dulkėtas traukinys Taip toli nukeliavo. Prisimenu mamytę aš, Tas pievas, kur žaliavo. Prisimenu Tėvynę aš, Jos mėlyną padangę. Ar besugrįšime kada Į tėviškėlę brangią?	O jei sustotų traukinys Toj svetimoj šalelėj, Aš parašyčiau laiškėlį Savo jaunai mergelei. Tėveliams porą žodelių, Kad širdis neskaudėtų, O merguželei mylimai, Kad kito nemylėtų. Tėvyne mano mylima, Ar tavęs nemylėjom? Bet kad neliks mums vietos čia, Mes niekas netikėjom.
--	---

17.1. Kokius Lietuvos istorijos įvykius atspindi ši daina?

Atsakymas: _____ Tremtį

17.2. Kokias vertybes labiausiai pabrėžia dainos tekstas?

Atsakymas: _____ Meilę Tėvynei ir laisvės troškimą

2 taškai

Vertinimas

18. Kodėl karinės-istorinės dainos priskiriamos folklorui, nors yra palyginti nesenos? Pažymėkite keturis teisingus atsakymus:

- Perduodamos iš lūpų į lūpas
- Dažnai nėra žinomi jų autoriai
- Jų melodijoms būdingi liaudies šokių motyvai
- Turi daug variantų
- Dainuojamos per kalendorines šventes
- Atspindi bendruomenės patirtį

4 taškai

Vertinimas

19. Lietuvių kultūroje vienas iš seniausių lietuvių liaudies ornamentuotų audinių turėjo labai aiškią paskirtį, buvo ne tik tautinio kostiumo dalis, bet ir plačiai naudotas buityje, ypatingą reikšmę įgavo papročiuose, šeimos ir bendruomenės tradicijose. Jis lydėdavo žmogų nuo gimimo iki pat paskutinės akimirkos šioje žemėje. Apie kokį gaminį kalbama?

Atsakymas: _____ Apie juostą

1 taškas

Vertinimas

20. UNESCO Reprezentatyvųji žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą papildė ketvirtoji Lietuvos vertybė – šiaudinių sodų tradicija. Sodai turi ne tik dekoratyvinę, bet ir apeiginę reikšmę.

20.1. Ką simbolizuoja sodai? _____
visatos modelį, darną, siejami su gyvenimo gerove, apsauga (galimi kiti variantai)

20.2. Kokios dar trys Lietuvos vertybės įtrauktos į UNESCO Reprezentatyvųji žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą?

- Dainų ir šokių švenčių tradicija Baltijos valstybėse,
- Kupiškėnų vestuvės
- Sutartinės – lietuvių polifoninės dainos,
- Verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte
- Pintinių juostų pynimo tradicija
- Kryždirbystė bei jos simbolika Lietuvoje

4 taškai

Vertinimas

21. Kokio ypatingo įvykio žmogaus gyvenime proga kirsdavo medį, iš kurio padarydavo kankles? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- Sūnui sulaukus pilnametystės
- **Mirus artimam žmogui**
- Krikštijant šeimos naujagimį

1 taškas

Vertinimas

22. Kanklės ir kankliavimo tradicija turi ryškių regioninių bruožų. Perskaitykite aprašymus. Kuris aprašymas apibūdina Jūsų etnografinio regiono kankles ir (ar) kankliavimo tradicijas? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- ❖ Trapecijos formos, kuklaus dekoru, 9–12 ir daugiau stygų kanklės. Ilgiausiai išlikusi gyva tradicija kanklėmis muzikuoti kapelose.
- ❖ Kanklės turi užrietimą, vadinamą *baronka*, o stygų įtvirtinimo gale korpusas suapvalintas. Kanklės buvo puošiamos šešialape rezonanso išpjova, bet pasitaikydavo ir smuikui būdingų f raidės formos išpjovų.
- ❖ **Kanklės turėjo 5–7 stygas. Penkiastygėmis kanklėmis skambinamos sutartinės, dainų ir giesmių, šokių melodijos. Kanklininkai dažniausiai grodavo patys sau, vienuose.**
- ❖ Senojo kankliavimo apraiškų neužfiksuota, bet XX a. pirmaisiais dešimtmečiais šiame regione jau kankliuojama. Tai kanklių tapimo tautiniu, reprezentaciniu instrumentu pasekmė.
- ❖ Šio regiono kanklės pirmą kartą paminėtos Jono Bretkūno Biblijos vertime (1579–1590). Tai yra seniausias žinomas kanklių paminėjimas literatūroje. Kanklėmis grojama jas laikant vertikaliai.

1 taškas

Vertinimas

Šaltiniai:

1. Lietuvos etnografiniai regionai. Ethnographic regions of Lithuania 2015, Terra Publika.
2. <https://www.ekgt.lt/veiklos-sritys/etnokultūrinis-ugdymas/lietuvos-mokiniu-etnines-kultūros-olimpiada/metodine-medžiaga-tema-kalendoriniai-papročiai-ir-liaudies-kuryba.h>
3. <https://ekgt.lt/etnografiniai-regionai/bendra-informacija/>
4. <https://www.vle.lt>
5. <https://www.bernardinai.lt>
6. <https://www.lemu.lt>
7. <https://sekunde.lt/leidinys/sekunde/sekmines-ne-tik-karvems-ir-piemenims/>